

საზოგადოებრივი გარემოსდაცვითი მონიტორინგის სისტემა

თემურ ვეკუა

ეკოტევი

კონსტიტუციის თანახმად, საქართველომ იკისრა ვალდებულება, დაიცვას ადამიანის ძირითადი უფლება – ცხოვრობდეს ჯანმრთელობისათვის უვნებელ, სუფთა გარემოში, მიიღოს სრული, ობიექტური და დროული ინფორმაცია მისი სამუშაო ადგილისა და საცხოვრებელი გარემოს მდგომარეობის შესახებ, ხელი შეუწყოს ბუნებრივი რესურსების რაციონალურ გამოყენებას. ამ ვალდებულების თითოეული პუნქტის შესრულება დაკავშირებულია გარემოს სახელმწიფო მონიტორინგის განხორციელებასთან.

გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს რესტრუქტურისაცა ეჭვქვეშ აყენებს ამ ვალდებულებების შესრულებას. ფაქტობრივად, გარემოს დაცვის სამინისტრომ დაკარგა ფუნქციები, რომლებიც უზრუნველყოფდა სახელმწიფოს მიერ გარემოს დაცვასა და რაციონალურ ბუნებათსარგებლობას. გარემოს დაცვის სამინისტროს მხოლოდ ცენტრალური აპარატი ვერ უზრუნველყოფს გარემოს მდგომარეობაზე დეტალური ინფორმაციის მოპოვებას. გაუქმებულია სამინისტროს ტერიტორიული ორგანოები, რომლებიც სამინისტროს ყოველკვირეულად წარუდგენდნენ მონაცემებს; არ ფუნქციონირებს რეგიონალური ანალიტიკური ლაბორატორიები. ენერგეტიკისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროში შემავალი ბუნებრივი რესურსების სააგენტოს პრიორიტეტს წარმოადგენს ეკომინომიკური საქმიანობის განვითარება. გარემოს დაცვის სამინისტრომ კი, ოფიციალური წერილით დაადასტურა, რომ ტყეების რეფორმაზე არ უმუშავია და არანაირი შეხება არ აქვს, რაც ნიშნავს, რომ რეფორმის განხორციელების, ახალი სატყეო კოდექსის მომზადების, წიაღის შესახებ კანონისა და სხვა აქტების ცვლილების პროცესში გარემოსდამცველები საერთოდ აღარ მონაწილეობენ, სამინისტროს კი პროცესში ჩართვის სურვილიც რომ ჰქონდეს, ამის კომპეტენციაც აღარ აქვს.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ამ ეტაპზე განსაკუთრებულად აქტუალური ხდება საზოგადოებრივი გარემოსდაცვითი მონიტორინგის მექანიზმების ჩამოყალიბება, რომელიც სახელმწიფოს საშუალებას მისცემს, დაგეგმოს და განახორციელოს, საზოგადოების დაკვეთის შესაბამისად, ქვეყნის მდგრადი განვითარების გეგმები.

მოხდება საზოგადოების ინფორმირება ახალი ინიციატივის შესახებ, რომელიც საშუალებას მისცემს სამოქალაქო საზოგადოებას თვითონ მიიღოს მონაწილეობა საზოგადოებრივი გარემოსდაცვითი მონიტორინგის მექანიზმების ჩამოყალიბებაში, ქვეყნის მდგრადი განვითარების გეგმის განხორციელების მონიტორინგში.

შეიქმნება საზოგადოებრივი გარემოსდაცვითი მონიტორინგის სისტემა, რომელშიც ჩაერთვებიან არასამთავრობო სექტორის, კერძოდ, გარემოს დაცვის სფეროს წარმომადგენლები, დამოუკიდებელი ექსპერტები და საზოგადო მოღვაწეები, რის საფუძველზეც შესაძლებელია, ჩამოყალიბდეს საზოგადოებრივი საბჭო. საბჭოს ფუნქცია საზოგადოებრივი გარემოსდაცვითი მონიტორინგის სისტემის კოორდინირების განხორციელება იქნება.

საზოგადოებრივი გარემოსდაცვითი მონიტორინგის სისტემის საბჭო მჭიდროდ ითანამშრომლებს მედიასთან და შესაბამის სახელმწიფო ადმინისტრაციული და საკანონმდებლო უწყებებთან. საზოგადოებრივი გარემოსდაცვითი მონიტორინგის სისტემამ ხელი უნდა შეუწყოს სამოქალაქო საზოგადოების გააქტიურების პროცესსაც.

ცხელი ხაზი, ონლაინ ფორუმი, მედია დებატები და პირისპირ შეხვედრები ქვეყნის ნებისმიერ მოქალაქეს მისცემს საშუალებას, რომ გამოთქვას მოსაზრება ქვეყნის გარემოს დაცვასა და მის მდგრად განვითარებაზე. საზოგადოებრივი გარემოსდაცვითი მონიტორინგის სისტემამ უნდა შეიმუშაოს მონიტორინგის მექანიზმების ფორმები და ასევე აწარმოოს სახელმწიფოს საქმიანობის მონიტორინგი.

საზოგადოებრივი გარემოსდაცვითი მონიტორინგის ძირითადი ამოცანაა საზოგადოებისთვის გარემოსდაცვითი ინფორმაციის მიწოდების ხელშეწყობა და დამოუკიდებელი ალტერნატიული ანგარიშების მომზადება გარემოს მდგომარეობაზე.

აღსანიშნავია, რომ დღეს საქართველოში არ არსებობს გარემოსდაცვითი მონიტორინგის სისტემა. სახელმწიფო მონიტორინგი გულისხმობს სახელმწიფო ინსპექტირებას, სახელმწიფო აღრიცხვის სისტემას და რა თქმა უნდა, სახელმწიფო დაკვირვების სისტემას გარემოზე. დღეისათვის ეს ყველაფერი ფრაგმენტული და არათანმიმდევრულია. ვერ ხორციელდება გარემოსდაცვითი სტატისტიკის წარმოება, არ არის ბოლომდე განსაზღვრული გარემოსდაცვითი ინდიკატორები.

საზოგადოებრივი მონიტორინგი სახელმწიფო მონიტორინგის გამართული სისტემის პირობებშიც მიზანშეწონილია. დამოუკიდებელი კვლევა, ინფორმაციის ანალიზი და მისი კორექტული ადაპტირება გაზრდის საერთაშორისო, ეროვნული თუ რეგიონალური პროექტების ეფექტურობას. განსაკუთრებით ეფექტურია საზოგადოებრივი მონიტორინგი ლოკალურ (ადგილობრივ) დონეზე. ამის ნათელი მაგალითია მცირე მდინარეებზე დაკვირვება და ინფორმაციის მიღება.

საზოგადოებრივი მონიტორინგის ამოქმედება განსაკუთრებით პერსპექტიულია საგანგებო ან ავარიული სიტუაციების დროს. ასეთი სიტუაციების დროს სახელმწიფო მონიტორინგის და კონტროლის ოპერატიულობა დაბალია. გარდა ამისა, ზოგჯერ ადგილი აქვს ავარიების დამალვას. ამ დროს დამოუკიდებელი ინფორმაცია არის ის

ალტერნატიული საინფორმაციო არხი, რომელიც საზოგადოებას აწვდის საიმედო ინფორმაციას. საზოგადოებრივი მონიტორინგის ამოქმედებით მიღებული ინფორმაცია შეიძლება იყოს მასალა ეკოლოგიური პრიორიტეტების რანჟირებისთვის და მამოძრავებელი ინსტრუმენტი საკანონმდებლო ინიციატივებისთვის. მიღებული შეფასებები და ბალანსური გაზომვების შედეგები შეიძლება გახდეს ფართო საზოგადოების ან სახელისუფლებო უწყებების ყურადღების საგანი. ძალიან აქტუალურია საზოგადოებრივი მონიტორინგის როლი პოსტსაპროექტო ანალიზის დროს. პოსტსაპროექტო ანალიზი შეიცავს მიღებული და რეალიზებული გადაწყვეტილებების შეფასებას და მათ შედარებას პროექტთან. ეკოლოგიურ ექსპერტიზაში საზოგადოების მონაწილეობა ასევე გამოირიცხავს ექსპერტიზის შედეგების იგნორირებას.

ბუნებრივია, ის გარემოსდაცვით ორგანიზაციები (ჯგუფები), რომლებიც მუშაობენ ანალოგიურ საკითხებზე ან პრობლემებზე, უპირობოდ იქნებიან დაინტერესებულნი ერთიან ქსელში ჩართვით (საერთო ან ახლო პრობლემები, მათი გადაწყვეტის ერთნაირი მიდგომები და მეთოდები და ა.შ). გარემოსდაცვითი ჯგუფების საქმიანობა იძლევა მყარ საფუძველს მათი თანამშრომლობისთვის. თუ ამ ჯგუფების საქმიანობას გავამაგრებთ მათი რეგულარული ურთიერთობებით (ინფორმაციის გაცვლა, საერთო კონფერენციები და შენიშვნები, საერთო მოქმედებები), მაშინ რეგიონალური დონის ქსელის ორგანიზება მარტივია, რომელიც უნდა იყოს საზოგადოებრივი მონიტორინგის სისტემის საფუძველი.

საქართველოში საზოგადოებრივი მონიტორინგის სისტემის ჩამოყალიბებისა და მისი ეფექტური ფუნქციონირებისთვის აუცილებლობას წარმოადგენს მონიტორინგის სისტემის ფუნქციონირების ძირითადი პრინციპების ფორმულირება და ეფექტურობის კრიტერიუმების დადგენა (ინდიკატორების), ვინაიდან აღნიშნულის გარეშე ძნელია ავტონომიური ჯგუფების მიბმა საერთო პრობლემებთან. რეგიონალური ჯგუფების (რომლებიც ახორციელებენ საზოგადოებრივ მონიტორინგს) ერთიან სისტემაში გაერთიანების მყარი საფუძველი შეიძლება იყოს ერთნაირი (ერთგვაროვანი) ამოცანები, რომლებიც დასახული აქვს ჯგუფებს – სისტემაში მდგრადობას უზრუნველყოფს საერთო ამოცანები. აგრეთვე შესამუშავებელია სისტემის საერთო მეთოდური მიდგომები.

თუნდა ერთმანეთის მსგავს ლოკალურ პრობლემებზე მუშაობის პროცესში ცალკეულ ორგანიზაციებსა და ჯგუფებს შორის კავშირი სუსტია. თუ სისტემის შემადგენლობაში შემავალი ორგანიზაციები საერთო პროგრამებზე და პროექტებზე ერთობლივად იმუშავენ, მათი გამაერთიანებელი ერთიანი საგანმანათლებლო პროგრამები და საერთო საინფორმაციო ბაზა იქნება.

საზოგადოებრივი გარემოსდაცვითი მონიტორინგის სისტემის მდგრადობის (ეფექტურობის) მთავარი კრიტერიუმი მონიტორინგის სისტემის თვითგანვითარების მაჩვენებელია. თვითგანვითარების დროს კი მონიტორინგის სისტემის წევრები ეძებენ და პოულობენ საკუთარ რესურსებს საერთო პროექტების განსახორციელებლად. ახალი წევრების გამოჩენა კი ნიშნავს მონიტორინგის სისტემის განვითარებას და სიცოცხლისუნარიანობას.

საზოგადოებრივი გარემოსდაცვითი მონიტორინგის სისტემის განხორციელების სქემაში მთავარი ინფორმაციის მოპოვება და დეფიციტის შევსებაა.

საზოგადოებრივი გარემოსდაცვითი მონიტორინგის სისტემის ეფექტური წარმართვისთვის აუცილებელია შემდეგი ეტაპები:

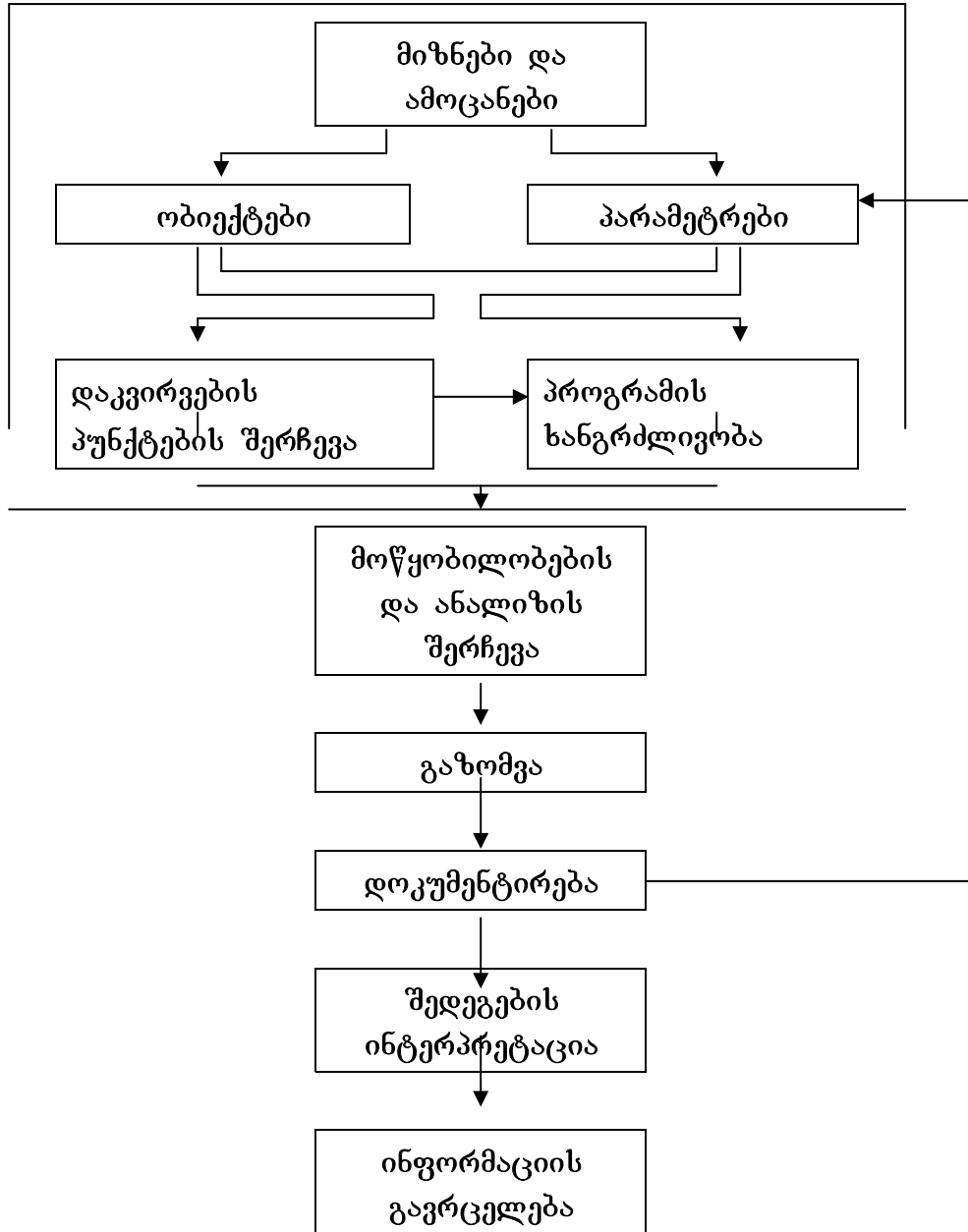
1. მონიტორინგის ობიექტის განსაზღვრა;
2. მონიტორინგის მიზნების ჩამოყალიბება;
3. მონიტორინგის დაგეგმვა;
4. ინფორმაციის თავმოყრა;
5. შედეგების ანალიზი და დასკვნების შემუშავება;
6. ანალიზის შედეგების გავრცელება და გამოყენება.

მონიტორინგის პროცესში შესაძლებელია, გამოყენებულ იქნეს ინფორმაციის მოპოვების შემდეგი ძირითადი მეთოდები:

- დოკუმენტაციის შესწავლა;
- დაკვირვება;
- ანკეტირება;
- ინტერვიუ;

მოპოვებული ინფორმაცია მონიტორინგის მიზნების შესაბამისად უნდა დამუშავდეს, სასურველია, წინასწარ მომზადდეს მოდელური ანალიზის ფორმები. ანალიზის საფუძველზე უნდა მომზადდეს რეკომენდაციები და ძირითადი დასკვნები.

მონიტორინგის სქემა



აუცილებელია საზოგადოებრივი მონიტორინგის ორგანიზების სქემის პილოტირება, ქსელში ჩართული არასამთავრობო ორგანიზაციების მონაწილეობით. ამ სქემის ამოქმედების შედეგად მოსალოდნელია:

- საზოგადოების ეკოლოგიური აქტივობის ზრდა;
- ეკოლოგიური განათლების და კულტურის ამაღლება;
- გარემოს მდგომარეობის შესახებ ინფორმაციის სანდოობის გაზრდა;
- ინფორმაციის გავრცელებით ფართო საზოგადოების ინფორმირებულობის ხარისხის მატება;
- საზოგადოებრივი მონიტორინგის ქსელის შექმნა და ამოქმედება.
- პრეზენტაციები შესაძლო დონორებთან;

ინიციატივების შედეგების შეფასება მოხდება შემდეგი კრიტერიუმებით:

- რამდენი არასამთავრობო ეკოლოგიური ჯგუფი არის ჩართული ქსელში პროექტის შესასრულებლად;
- რამდენი “ცხელი წერტილი” იქნა აღმოჩენილი ან გადამოწმებული და დადასტურებული;
- მიღებული ინფორმაციის გავრცელებაზე საზოგადოების რეაგირება;
- ქსელის მდგრადობის შეფასება ყველა დონეზე;
- ეკოლოგიური მონიტორინგით მიღებულ შედეგებზე სახელმწიფო სექტორის რეაგირება.

კვლევა მხარდაჭერილია ფორნდის „ღია საზოგადოება საქართველო“ მიერ